

IV. Rozkład materiału nauczania z Wiedzy o społeczeństwie z odniesieniami do podstawy programowej

Temat	Materiał nauczania	Podstawa programowa Treści nauczania – wymagania szczegółowe	Liczba godzin na realizację
ROZDZIAŁ I. ŻYCIE SPOŁECZNE			
1. Człowiek w społeczeństwie	Wyjaśnienie pojęć: - społeczeństwo, - potrzeby człowieka (naturalne i społeczne), - socjalizacja, - osobowość, - rola społeczna, - samorealizacja, - samoocena, - normy społeczne. Przedstawienie: - argumentów na poparcie twierdzenia, że człowiek jest istotą społeczną, - znaczenia potrzeb bezpieczeństwa, przynależności, uznania, samorealizacji i duchowych, - przykładowych ról społecznych, - rodzajów norm społecznych.	Dział I. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 1) uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną; wyjaśnia znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontaktu, przynależności, uznania);	1
2. Grupy społeczne	Wyjaśnienie pojęć: - grupa społeczna, - współpraca w grupie, - konflikt w grupie,	Dział I. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 3) wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje	2

	- kompromis, - negocjacje, - mediacje, - arbitraż, - autorytet. Przedstawienie: - specyfiki i podziału grup społecznych, - korzyści z bycia w grupie, - sposobów podejmowania decyzji w grupie, - strategii postępowania podczas konfliktu, - sposobów rozwiązywania konfliktów, - warunków prowadzenia skutecznych negocjacji.	grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści; przedstawia różne formy współpracy w grupie; 4) rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej; wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji; 5) podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; uzasadnia, że można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub przeciwstawić się im; przedstawia różne formy zachowań asertywnych; 6) uzasadnia, że konflikt w grupie może wynikać z różnych przyczyn (sprzeczne interesy, inne cele); przedstawia sposoby rozwiązywania konfliktów oraz analizuje ich zalety i wady.	
3. Komunikacja i autoprezentacja	Wyjaśnienie pojęć: - komunikacja międzyludzka, - komunikacja werbalna i niewerbalna, - mowa ciała, - komunikat, nadawca, odbiorca, - trema, - dyskusja, debata,	Dział I. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 2) przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku; 5) podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się	1

	- autoprezentacja, - kształtowanie wizerunku, - asertywność. Przedstawienie: - reguł udanej komunikacji, - sposobów przygotowania się do publicznego wystąpienia i opanowania tremy, - zasad dyskusji i debaty, - elementów kształtowania wizerunku, - warunków asertywności.	asertywnie; uzasadnia, że można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub przeciwstawić się im; przedstawia różne formy zachowań asertywnych;	
4. Życie rodzinne	Wyjaśnienie pojęć: - rodzina (dwupokoleniowa, wielopokoleniowa, poszerzona, zastępcza, patchworkowa), - władza rodzicielska, - urlop rodzicielski, - alimenty. Przedstawienie: - argumentów na poparcie twierdzenia, że rodzina jest podstawową grupą społeczną, - cech rodziny, - funkcji rodziny, - przykładowych wartości i czynników kształtujących szczęście rodzinne, - roli rodziców w rodzinie,	Dział II. Rodzina. Uczeń: 1) charakteryzuje rodzinę jako grupę społeczną; przedstawia rolę rodziców i osób starszych w rodzinie; analizuje wartości ważne dla jego rodziny; 2) analizuje wpływ, jaki rodzina wywiera na dzieci; przedstawia prawa i obowiązki dzieci w rodzinie;	1

	- praw i obowiązków dzieci w rodzinie.		
5. Edukacja i praca	Wyjaśnienie pojęć: - system edukacji, - edukacja ustawiczna, - społeczność szkolna, - samorząd uczniowski, - prawa ucznia, - rynek pracy, - kompetencje i predyspozycje zawodowe, - popyt, podaż, - własna przedsiębiorczość, - elastyczność, mobilność, - bezrobocie. Przedstawienie: - funkcji szkoły, - struktury polskiego systemu edukacyjnego, - zasad funkcjonowania szkolnej społeczności i samorządu uczniowskiego, - praw i obowiązków ucznia, - form przeciwdziałania naruszaniu praw uczniów oraz pracowników szkoły, - zasad skutecznego przygotowania się do pracy zawodowej, - sposobów poszukiwania pracy, - reguł funkcjonowania	Dział III. Szkoła i edukacja. Uczeń: 1) przedstawia funkcje szkoły w systemie edukacji oraz strukturę polskiego systemu edukacyjnego; 2) charakteryzuje klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności; przedstawia działania samorządu uczniowskiego; wyjaśnia, jak przeprowadzane są wybory organów samorządu szkolnego; 3) wymienia prawa i obowiązki ucznia; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia praw, które zostały naruszone; 4) charakteryzuje oczekiwane kompetencje wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsce na rynku pracy; 5) planuje dalszą edukację, uwzględniając własne zainteresowania, zdolności i umiejętności oraz rady innych osób i sytuację na rynku pracy.	1

	ryнку pracy, - pożądaných cech przyszłych pracowników, - kompetencji właściwych dla wybranych kategorii społeczno-zawodowych.		
6. Ekonomia na co dzień	Wyjaśnienie pojęć: - gospodarstwo domowe, - budżet, - dochody, wydatki, - ekonomia, - konsument, - reklamacja, - gwarancja. Przedstawienie: - funkcjonowania gospodarstwa domowego, - zasad dyscypliny budżetowej, - struktury budżetu domowego z podziałem na różne rodzaje dochodów i wydatków, - zasad bycia świadomym konsumentem, - reguł bezpiecznych zakupów, - zadań urzędu rzecznika konsumentów i UOKiK, - sposobu złożenia reklamacji.	Dział II. Rodzina. Uczeń: 3) wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z działalności zarobkowej: pracy, działalności gospodarczej, umów cywilnoprawnych oraz ze świadczeń społecznych – w powiązaniu z rodzajami ubezpieczeń społecznych); 4) wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje jego budżet.	2
Fakty i opinie			1
Podsumowanie i test			1
ROZDZIAŁ II. PRAWO I PRAWA CZŁOWIEKA			

1. Prawa człowieka	Wyjaśnienie pojęć: - prawa człowieka, - godność człowieka, - międzynarodowy system ochrony praw człowieka, - światowa konstytucja praw dziecka. Przedstawienie: - historii praw człowieka, - funkcji praw człowieka, - okoliczności uchwalenia i postanowień <i>Powszechnej deklaracji praw człowieka</i>, - cech praw człowieka, - genezy i treści <i>Konwencji o prawach dziecka</i>, - działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF).	Dział IV. Prawa człowieka. Uczeń: 1) uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły <i>Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka</i>; 3) wymienia prawa dzieci i analizuje przepisy <i>Konwencji o prawach dziecka</i>; 4) [...] przedstawia cele działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci;	1
2. Katalog praw człowieka	Wyjaśnienie pojęć: - prawa i wolności, - kategorie praw człowieka (prawa i wolności: osobiste, polityczne, ekonomiczne, socjalne, kulturalne), - generacje praw człowieka. Przedstawienie: - poszczególnych kategorii praw człowieka, - wolności oraz praw człowieka zagwarantowanych	Dział IV. Prawa człowieka. Uczeń: 2) wykazuje różnice między prawami a wolnościami człowieka; wymienia prawa i wolności osobiste zawarte w <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i>; 5) wymienia prawa i wolności polityczne zawarte w <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i>; wykazuje, że dzięki nim człowiek może mieć wpływ na życie publiczne;	1

	w <i>Konstytucji RP</i>, - zasad ograniczania praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym, - generacji praw człowieka, - związku praw i wolności politycznych zagwarantowanych w <i>Konstytucji RP</i> z funkcjonowaniem demokracji.		
3. Ochrona praw człowieka	Wyjaśnienie pojęć: - Rzecznik Praw Obywatelskich, - Rzecznik Praw Dziecka. Przedstawienie: - przyczyn łamania praw człowieka, - uprawnień i zadań Rzecznika Praw Obywatelskich, - kompetencji i działań Rzecznika Praw Dziecka, - wybranych organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw człowieka, - przykładowych inicjatyw organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka w Polsce i na świecie.	Dział IV. Prawa człowieka. Uczeń: 4) podaje przykłady działań Rzecznika Praw Dziecka; [...]; 6) wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wyjaśnia rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego działań; 7) przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka; [...].	2
4. Bezpieczeństwo nieletnich	Wyjaśnienie pojęć: - przemoc fizyczna, psychiczna, dręczenie, - społeczność	Dział V. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 1) rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną,	1

	internetowa, - uzależnienie od internetu, - cyberprzemoc, - cyberprzestępczość (oszustwa, wyłudzenia). Przedstawienie: - problemu przemocy i jej konsekwencji, - sposobów przeciwdziałania przemocy, - wybranych instytucji, do których można zwrócić się po pomoc w sytuacji doświadczania przemocy, - korzyści i zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu, - form cyberprzemocy, - zasad bezpiecznego korzystania z sieci.	wobec siebie i innych; wymienia osoby i instytucje, które należy powiadomić w takich sytuacjach; 2) przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wyjaśnia, jak należy na nią reagować;	
5. Nieletni wobec prawa	Wyjaśnienie pojęć: - małoletni, niepełnoletni, nieletni, - odpowiedzialność prawna nieletnich, - służby mundurowe, - służby porządkowe. Przedstawienie: - zagadnień związanych z odpowiedzialnością prawną nieletnich, - uprawnień i zadań policji, - praw przysługujących	Dział V. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 3) wyjaśnia, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie wykroczeń i przestępstw; 4) przedstawia uprawnienia policjantów i funkcjonariuszy innych służb porządkowych oraz swoje prawa w kontakcie z tymi służbami.	1

	obywatelom (zwłaszcza niepełnoletnim) w kontaktach z policją, - kompetencji i działań straży miejskiej, - uprawnień przysługujących służbom porządkowym, - zadań innych służb mundurowych.		
Fakty i opinie			1
Podsumowanie i test			1
ROZDZIAŁ III. SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA I REGIONALNA			
1. Czym jest samorząd?	Wyjaśnienie pojęć: - samorząd (terytorialny, specjalny), - organy stanowiące i wykonawcze samorządu terytorialnego, - decentralizacja władzy publicznej, - zarząd komisaryczny, - województwo, powiat, gmina. Przedstawienie: - idei samorządności, - poszczególnych rodzajów samorządów, - funkcjonowania samorządu terytorialnego, - przykładowych zadań samorządów, - organów samorządu terytorialnego, - podziału terytorialnego w Polsce.	Dział VI. Społeczność lokalna. Uczeń: 1) wymienia zadania samorządu gminnego; [...]; 3) wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście/ dzielnicy); [...]; Dział VII. Społeczność regionalna. Uczeń: 1) [...] lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz pozostałe województwa; 2) wymienia zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego; 4) wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i wojewódzkiego; [...];	1

2. Samorząd gminny	Wyjaśnienie pojęć: - samorząd gminny, - rada gminy, wójt (gmina wiejska), - rada miasta, burmistrz (gmina miejsko-wiejska), - rada miasta, prezydent miasta (gmina miejska), - urząd gminy, - urząd miasta, - radni, - okręgi wyborcze, - referendum lokalne, - środki unijne, - budżet obywatelski, - rada dzielnic, - młodzieżowa rada gminy (miasta). Przedstawienie: - struktury organizacyjnej gminy (organy gminy), - zasad wyboru organów gminy, - zasad odwołania organów gminy, - zadań i finansów samorządu gminnego, - struktury budżetu gminnego (źródła przychodów, rodzaje wydatków), - wpływu obywateli na życie gminy (budżet obywatelski, młodzieżowe rady gminy),	Dział VI. Społeczność lokalna. Uczeń: 1) wymienia zadania samorządu gminnego; przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy; 2) przedstawia, jak zorganizowany jest urząd gminy (miasta/ dzielnicy); [...]; 3) wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście/ dzielnicy); przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje uprawnienia tych organów; 4) podaje, kto pełni funkcje wójta/ burmistrza/ prezydenta miasta i przewodniczącego rady gminy/ miasta; znajduje w mediach lokalnych informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu terytorialnego; 5) znajduje i przedstawia informacje na temat swojej gminy, wydarzeń i postaci z jej dziejów; 6) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów. Dział IX. Udział obywateli w życiu	2
----------------------------------	--	---	-----------------

	- informacji na temat gminy (osób pełniących najważniejsze funkcje w gminie, działań organów gminnych, problemów lokalnej społeczności, postaci i wydarzeń z dziejów gminy, ciekawych miejsc), - inwestycji w gminie lub mieście, które były współfinansowane przez Unię Europejską.	publicznym. Uczeń: 4) przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy/ miasta; Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 2) [...] wymienia [...] referenda lokalne we własnej społeczności, które były ważne; 4) [...] wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają [...] w organach stanowiących samorządu terytorialnego; [...] znajduje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych [...]); Dział XII. Spawy międzynarodowe. Uczeń: 3) [...] znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie;	
3. Powiat i województwo	Wyjaśnienie pojęć: - samorząd powiatowy, - rada powiatu i przewodniczący, - zarząd powiatu	Dział VII. Społeczność regionalna. Uczeń: 1) znajduje i przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia	2

	i starosta, - starostwo powiatowe, - samorząd wojewódzki, - wojewoda, - sejmik województwa i przewodniczący, - zarząd województwa i marszałek województwa, - urząd marszałkowski. Przedstawienie: - zadań powiatu, - organów powiatu, - zadań województwa, - struktury samorządu wojewódzkiego, - zasad powoływania i odwoływania organów samorządu powiatowego i wojewódzkiego, - informacji na temat powiatu i województwa (struktura, inicjatywy, skład polityczny), - wiadomości o postaciach i wydarzeniach z dziejów regionu oraz o tradycjach i zwyczajach społeczności regionalnej (projekt edukacyjny).	i postaci z jego dziejów; [...]; 2) wymienia zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego; 4) wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i wojewódzkiego; przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje zadania tych organów; 5) przedstawia tradycje i zwyczaje swojej społeczności regionalnej. Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 4) [...] wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają [...] w organach stanowiących samorządu terytorialnego; [...] znajduje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych [...]); Dział XII. Spawy międzynarodowe. Uczeń: 3) [...] znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie;	
4. Obywatele a organy samorządu	Wyjaśnienie pojęć: - Biuletyn Informacji Publicznej, - e-urząd, - Gov.pl,	Dział VI. Społeczność lokalna. Uczeń: 2) [...] podaje, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy; przedstawia możliwości załatwienia spraw	2

	- profil zaufany, - kodeks etyczny urzędników administracji publicznej, - korupcja, - aktywność obywatelska. Przedstawienie: - sposobu przygotowania się do wizyty w urzędzie, - rodzaju spraw, którymi zajmują się poszczególne urzędy, - przykładowych spraw, które można załatwić za pośrednictwem strony Gov.pl, - zasad etycznego postępowania urzędników, - przykładów łamania zasad etyki urzędniczej i konsekwencji takich zdarzeń, - praw obywatela w kontaktach z urzędami, - procedury załatwiania spraw za pośrednictwem strony Gov.pl, - przykładów aktywności obywatelskiej, - sposobu wypełnienia wniosku o wydanie dowodu osobistego, - procedury uzyskania paszportu.	poprzez e-urząd; posługuje się formularzami urzędowymi – wypełnia wnioski o wydanie tymczasowego dowodu osobistego; Dział VII. Społeczność regionalna. Uczeń: 3) podaje, w jakim wydziale starostwa powiatowego można załatwić wybrane sprawy; posługuje się formularzami urzędowymi – wypełnia wniosek o paszport (delegatura urzędu wojewódzkiego); Dział IX. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 4) przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich [...]; 5) uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań.	
Fakty i opinie			1
Podsumowanie i test			1
ROZDZIAŁ IV. WSPÓLNOTA NARODOWA			

1. Naród i ojczyzna	Wyjaśnienie pojęć: - naród, - dziedzictwo narodowe, - tożsamość narodowa, - wspólnota etniczna, - ojczyzna, - mała ojczyzna, ojczyzna lokalna, - symbole Rzeczypospolitej Polskiej (symbole państwowe, symbole narodowe). Przedstawienie: - czynników kształtujących poczucie wspólnoty narodowej i etnicznej, - znaczenia bycia Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej albo etnicznej, - poszczególnych symboli Rzeczypospolitej Polskiej, - przykładowych elementów i wartości składających się na polskie dziedzictwo narodowe.	Dział VIII. Wspólnoty narodowe/ etniczne i ojczyzna. Uczeń: 1) wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej/ etnicznej oraz co łączy człowieka z ojczyzną – Polską; przedstawia te więzi na własnym przykładzie; 3) analizuje symbole Rzeczypospolitej Polskiej; [...];	1
2. Obywatelstwo i narodowość	Wyjaśnienie pojęć: - obywatelstwo, - paszport, - tożsamość zbiorowa, - tożsamość europejska, - narodowość, - obywatelstwo polskie, - prawo krwi,	Dział VIII. Wspólnoty narodowe/ etniczne i ojczyzna. Uczeń: 2) wyjaśnia, czym obywatelstwo różni się od narodowości; przedstawia warunki nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa i wymienia inne formy uznania za obywatela	1

	- prawo ziemi, - naturalizacja, - repatriant, - wartości obywatelskie. Przedstawienie: - istoty obywatelstwa, - praw i obowiązków obywatela w świetle <i>Konstytucji RP</i>, - różnych rodzajów tożsamości społeczno-kulturowych (regionalna, narodowa, etniczna, państwowa, obywatelska, europejska) i ich wzajemnych zależności, - sposobów uzyskania obywatelstwa RP, - różnicy między narodowością a obywatelstwem, - najważniejszych wartości obywatelskich, - przykładów postaw i działań wybitnych Polaków na rzecz dobra publicznego.	polskiego oraz nadania obywatelstwa polskiego; wymienia konstytucyjne obowiązki obywatela; 5) uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); [...]; Dział IX. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 1) podaje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego;	
3. Postawa patriotyczna	Wyjaśnienie pojęć: - patriotyzm, - patriotyzm lokalny, - postawa patriotyczna, - patriotyzm gospodarczy. Przedstawienie: - istoty patriotyzmu i sposobów jego rozumienia, - więzi łączących	Dział VIII. Wspólnoty narodowe/ etniczne i ojczyzna. Uczeń: 1) wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej/ etnicznej oraz co łączy człowieka z ojczyzną – Polską; przedstawia te więzi na własnym przykładzie; 3) [...] wyjaśnia, czym powinna przejawiać się	1

	człowieka z małą i dużą ojczyzną, - postaw patriotycznych dawnych i współczesnych, - znaczenia działań patriotycznych w gospodarce, - roli patriotyzmu we współczesnym świecie.	postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka;	
4. Mniejszości i migranci	Wyjaśnienie pojęć: - mniejszość narodowa, - tożsamość narodowa, - Polonia, - mniejszość etniczna, - język regionalny, - cudzoziemiec, - migracja, - imigracja, imigrant, - emigracja, emigrant, - uchodźca, - azyl. Przedstawienie: - struktury ludności zamieszkującej terytorium Polski (Polacy, cudzoziemcy, mniejszości, imigranci, uchodźcy), - polskiego języka regionalnego (kaszubski), - czynników przyciągających i wypychających, wpływających na migrację, - praw uchodźców,	Dział IV. Prawa człowieka. Uczeń: 7) [...] uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości. Dział VIII. Wspólnoty narodowe/ etniczne i ojczyzna. Uczeń: 4) wymienia mieszkające w Polsce mniejszości narodowe i etniczne, grupę posługującą się językiem regionalnym oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) i lokalizuje miejsca ich zwartego zamieszkiwania; przedstawia – za <i>Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej</i> – prawa przysługujące etnicznym grupom mniejszościowym; 5) uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); [...];	2

	- tożsamości narodowo-etnicznych w Polsce, - praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce, - rozmieszczenia mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, - specyfiki Polonii i jej rozmieszczenia na świecie.		
5. Tolerancja i przejawy ksenofobii	Wyjaśnienie pojęć: - tolerancja, - stereotyp (pozytywny i negatywny), - nietolerancja, - ksenofobia, - kosmopolityzm, - nacjonalizm, - szowinizm, - rasizm, - antysemityzm, - Holokaust. Przedstawienie: - istoty tolerancji i jej ograniczeń, - przykładów stereotypów i argumentów je obalających, - konsekwencji braku tolerancji, - skrajnych przykładów ksenofobii, - różnic pomiędzy postawą kosmopolityczną	Dział IV. Prawa człowieka. Uczeń: 7) [...] uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości. Dział VIII. Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Uczeń: 5) uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/etniczną, państwową/obywatelską, europejską); rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu, oraz uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom.	1

	a ksenofobiczną, - przejawów i skutków ksenofobii, szowinizmu, rasizmu, antysemityzmu.		
Fakty i opinie			1
Podsumowanie i test			1
ROZDZIAŁ V. POLSKA PAŃSTWEM DEMOKRATYCZNYM			
1. Państwo i demokracja	Wyjaśnienie pojęć: - państwo, - władza, - terytorium, - suwerenność, - przymusowość, - ustrój polityczny, - demokracja, - autorytaryzm, - totalitaryzm, - monarchia, - republika, - demokracja bezpośrednia, - demokracja pośrednia, - demokracja konstytucyjna, - referendum, - inicjatywa obywatelska. Przedstawienie: - istoty i cech państwa, - różnic między narodem a państwem, - funkcji państwa, - rodzajów ustrojów politycznych,	Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 1) wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa; 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); [...];	2

	- różnic między demokracją a autorytaryzmem i totalitaryzmem, - rodzajów demokracji, - cech i przejawów demokracji bezpośredniej oraz pośredniej.		
2. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej	Wyjaśnienie pojęć: - państwo prawa, - akt prawny, - konstytucja (ustawa zasadnicza), - ustawa, - umowa międzynarodowa, - rozporządzenie, - ratyfikacja, - konstytucjonalizm, - trójpodział władzy, - równowaga władz, - Trybunał Konstytucyjny, - części <i>Konstytucji RP</i> (preambuła, rozdział, artykuł). Przedstawienie: - istoty państwa prawa, - hierarchii aktów prawnych w Polsce, - roli konstytucji w państwie, - zasad konstytucjonalizmu, trójpodziału władzy, równowagi władz, - procedury zmiany	Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum; wymienia referenda ogólnokrajowe, których wyniki były wiążące [...]; 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); [...]; 4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego; [...]; 5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu; [...]; 6) wyjaśnia zasadę państwa prawa [...]; 7) wyjaśnia zasadę konstytucjonalizmu; podaje szczególne cechy konstytucji; znajduje w <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i> przepisy dotyczące wskazanej kwestii; podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej; 8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy; [...].	2

	<i>Konstytucji RP,</i> - zasad ustroju zawartych w <i>Konstytucji RP</i> .		
3. Sejm i senat	Wyjaśnienie pojęć: - parlament, - sejm, - senat, - Zgromadzenie Narodowe, - poseł, senator, - immunitet, - zasada przedstawicielstwa, - marszałek sejmu, marszałek senatu, - kluby i koła poselskie, - koalicja, - opozycja, - inicjatywa ustawodawcza, - weto, - komisje sejmowe, - Prezydium Sejmu, - Konwent Seniorów. Przedstawienie: - struktury polskiego parlamentu, - kompetencji sejmu i senatu, - funkcjonowania sejmu i senatu, - zasad wyborów do sejmu i senatu, - procesu uchwalania	Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); przedstawia zasady wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasady działania i najważniejsze kompetencje izb parlamentu; 4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego; wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej [...]; przedstawia cele działania partii politycznych oraz wykazuje, że konkurują one w życiu publicznym; znajduje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur [...] centralnych);	2

	ustawy.		
4. Prezydent i Rada Ministrów	Wyjaśnienie pojęć: - prezydent (głowa państwa), - prezes Rady Ministrów (premier, szef rządu), - Rada Ministrów (rząd), - minister, - wotum zaufania, - wotum nieufności, - dymisja, - zasada kontrasygnaty, - Rada Gabinetowa. Przedstawienie: - zasad wyboru i kompetencji Prezydenta RP, - powoływania, struktury, funkcjonowania i kompetencji rządu, - współdziałania rządu i prezydenta, - sylwetek prezydentów po 1989 r, - przykładów decyzji obecnego rządu, które wpłynęły na życie poszczególnych rodzin, - powodów, dla których konieczne jest poparcie większości sejmowej dla Rady Ministrów, - składu osobowego obecnie urzędującej Rady Ministrów, - przykładów działań obecnego prezydenta	Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 1) [...] wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa; 5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu; przedstawia sposób wyboru i podstawowe kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym osób pełniących ten urząd, które wybrano w wyborach powszechnych, oraz o działaniach urzędującego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej; 8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy; objaśnia konieczność poparcia większości sejmowej dla Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej (bądź jej działań); przedstawia podstawowe kompetencje Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; podaje imiona i nazwiska urzędujących prezesa i wiceprezesów Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej; wykazuje, że decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie mają wpływ na życie jego rodziny.	2

	związanych z polityką wewnętrzną i zagraniczną.		
5. Sądy i trybunały	Wyjaśnienie pojęć: - sąd, - trybunał, - wymiar sprawiedliwości, - dwuinstancyjność postępowania, - niezależność sądów, - niezawisłość sędziów, - nieusuwalność sędziego, - prokurator, - obrońca, obrońca z urzędu, - sądy powszechne (rejonowe, okręgowe, apelacyjne), - sądy wojskowe (garnizonowe, okręgowe), - sądy administracyjne (wojewódzkie, Naczelny Sąd Administracyjny), - Sąd Najwyższy, - skarga konstytucyjna, - Trybunał Konstytucyjny, - Trybunał Stanu. Przedstawienie: - struktury władzy sądowniczej w Polsce, - zasad działania sądów, - roli sędziów, - zadań prokuratorów i obrońców,	Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 6) wyjaśnia zasadę państwa prawa, w tym zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów; wyjaśnia podział na sądy powszechne i administracyjne oraz zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego; przedstawia, w jakich sprawach orzeka sąd rejonowy; 7) [...] podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej;	2

	- hierarchii i zadań polskich sądów, - zadań trybunałów.		
6. Partie polityczne	Wyjaśnienie pojęć: - partia polityczna, - program polityczny, - statut, - partia prawicowa, - partia centrowa, - partia lewicowa, - system partyjny, - kampania wyborcza, - koalicja, opozycja, - scena polityczna. Przedstawienie: - rodzajów i funkcji partii politycznych, - funkcjonowania różnych partii w systemie demokratycznym, - działania koalicji i opozycji, - systemów partyjnych, - polskiej sceny politycznej, - procedury powołania partii politycznej.	Dział XI. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego; wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej [...]; przedstawia cele działania partii politycznych oraz wykazuje, że konkurują one w życiu publicznym; znajduje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych);	1
7. Organizacje obywatelskie	Wyjaśnienie pojęć: - społeczeństwo obywatelskie, - stowarzyszenie, - fundacja, - organizacja pozarządowa,	Dział IX. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 2) przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; wykazuje, że działalność tego typu	1

	- organizacja pożytku publicznego, - wolontariat, - organizacja młodzieżowa, - związek zawodowy. Przedstawienie: - istoty społeczeństwa obywatelskiego, - różnic między stowarzyszeniem a fundacją, - celów i przykładów działań wybranych organizacji pozarządowych, - działalności organizacji pożytku publicznego, - rodzajów i znaczenia wolontariatu, - korzyści, jakie odnoszą wolontariusze, - działalności wybranych organizacji młodzieżowych, - funkcjonowania związków zawodowych.	prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb; 3) przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce; wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy;	
8. Media i opinia publiczna	Wyjaśnienie pojęć: - opinia publiczna, - sondaż (badanie opinii publicznej), - mass media (środki masowego przekazu), - wolność słowa, - media komercyjne, - media publiczne, - media	Dział X. Środki masowego przekazu. Uczeń: 1) przedstawia funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa; 2) znajduje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy	1

	jednokierunkowe, - media interaktywne, - funkcje mediów, - fake news, - bańka informacyjna, - dziennikarz, - etyka dziennikarska, - linia programowa redakcji, - fakt, - opinia (komentarz), - reklama, - kampania społeczna, - spot wyborczy. Przedstawienie: - znaczenia opinii publicznej, - funkcji sondaży, - roli wolności słowa, - specyfiki mass mediów, - rodzajów mediów i ich funkcji, - wpływu mediów społecznościowych na demokrację, - charakterystyki zawodu dziennikarza, - etyki dziennikarskiej, - różnic między faktem a opinią, - specyfiki i funkcji reklam, - znaczenia kampanii społecznych,	i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy; 3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy; 4) wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej kampanii tego rodzaju; 5) wykazuje znaczenie opinii publicznej; znajduje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej oraz odczytuje i interpretuje proste wyniki takich badań.	
--	---	---	--

	- roli spotów wyborczych.		
Fakty i opinie			1
Podsumowanie i test			1
ROZDZIAŁ VI. SPRAWY MIĘDZYNARODOWE			
1. Współpraca międzynarodowa	Wyjaśnienie pojęć: - polityka zagraniczna, - współpraca międzynarodowa, - organizacje międzynarodowe, - ambasador, - konsul, - misja pokojowa, - konwencja. Przedstawienie: - celów polityki zagranicznej i współpracy międzynarodowej, - znaczenia działalności organizacji międzynarodowych, - zadań ambasadorów i konsułów, - okoliczności powstania, celów i głównych organów ONZ, - genezy i zadań NATO, - państw założycielskich i członkowskich NATO w Europie, - polskiej obecności w ONZ i NATO, - ugrupowań międzynarodowych, do których należy Polska.	Dział XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 1) wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; 4) przedstawia działalność Polski w Organizacji Narodów Zjednoczonych [...] i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; 5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów współczesnego świata; [...].	2

2. Unia Europejska	Wyjaśnienie pojęć: - integracja europejska, - wspólnoty europejskie, - traktat z Maastricht, - euro, - ojcowie założyciele zjednoczonej Europy. Przedstawienie: - przyczyn integracji europejskiej, - etapów integracji, - powstania i etapów rozszerzania UE, - dokonań ojców założycieli zjednoczonej Europy, - państw członkowskich UE, - funkcjonowania UE, - Polaków w instytucjach unijnych, - głównych organów UE i ich uprawnień.	Dział XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym Ojców Europy oraz obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych; 5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów współczesnego świata; [...].	2
3. Polska w Unii Europejskiej	Wyjaśnienie pojęć: - referendum, - europejski rynek wewnętrzny, - swobodny przepływ towarów, - swobodny przepływ osób, - swobodny przepływ usług, - swobodny przepływ kapitału,	Dział XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej; [...]; 3) przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących; znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie;	1

	- strefa Schengen, - fundusze (dotacje) unijne. Przedstawienie: - głównych etapów procesu integracji Polski z Unią Europejską, - korzyści wynikających z obecności Polski w UE dla młodych ludzi, przedsiębiorców, pracowników, - praw obywatela UE, - funkcjonowania europejskiego rynku wewnętrznego, - zalet i wad swobodnego przepływu osób, - celów dotacji unijnych, - zadań zrealizowanych dzięki funduszom z UE.	4) przedstawia działalność Polski w [...] Unii Europejskiej [...]; 5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów współczesnego świata; [...].	
4. Problemy współczesnego świata	Wyjaśnienie pojęć: - globalizacja, - amerykanizacja kultury, - korporacje międzynarodowe, - konsumpcjonizm, - kraje rozwinięte (bogata Północ), - kraje rozwijające się (biedne Południe), - pomoc rozwojowa, - pomoc humanitarna, - ocieplanie klimatu (katastrofa klimatyczna), - choroby cywilizacyjne,	Dział XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.	2

	- cyberzagrożenia, - starzenie się społeczeństw, - kryzys wodny, - epidemie, - klęski żywiołowe. Przedstawienie: - charakterystyki procesów globalizacji, - pozytywnych i negatywnych skutków globalizacji, - przejawów amerykanizacji kultury, - zjawiska konsumpcjonizmu, - przyczyn i przejawów dysproporcji rozwojowych państw we współczesnym świecie, - form pomocy dla krajów Południa, - zjawiska migracji, - przejawów zmian klimatu, - głównych wyzwań i zagrożeń XXI wieku.		
5. Konflikty zbrojne na świecie	Wyjaśnienie pojęć: - konflikt zbrojny, - konflikt międzynarodowy, - konflikt wewnętrzny, - ludobójstwo, - terroryzm. Przedstawienie: - przyczyn i skutków	Dział XII. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.	1

	konfliktów zbrojnych, - charakterystyki współczesnych konfliktów, - zjawiska i rodzajów terroryzmu oraz sposobów walki z nim, - charakterystyki wybranych współczesnych konfliktów na świecie.		
--	--	--	--